

Rafał Czachor

"Partija Putina. Istorija 'Jedinoj Rossii'", Witalij W. Iwanow, Moskwa 2008 : [recenzja]

Wschodnioznawstwo 3, 323-327

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Witalij W. Iwanow, *Partija Putina. Istorija „Jedinoj Rossii”*,
Olma Media Grupp, Moskwa 2008, ss. 342 (Rafał Czachor)**

Od wielu lat polityka rosyjska fascynuje licznych badaczy. W czasie zimnej wojny zachodni eksperci, w tym sowietolodzy i analitycy problematyki radzieckiej, z dużymi obawami i dozą niepewności zajmowali się kwestiami związanymi z ZSRR. Ograniczony przepływ informacji zza żelaznej kurtyny potęgował niepewność co do polityki światowej i bezpieczeństwa globalnego. Dominowało przekonanie o siermiężnym, neobarbarzyńskim stylu rządzenia, będącym niemalże w prostej linii kontynuacją polityki Iwana Groźnego. Połowa lat 80. ubiegłego wieku przyniosła zdecydowaną zmianę: do władzy doszedł młody (jak na warunki radzieckiej partii komunistycznej) Michaił Gorbaczow. Architekt *piere-strojki i głasnosti*, propozycji reform, które miały ratować upadające imperium radzieckie. W istocie plany Gorbaczowa nie powiodły się – zamiast podźwignięcia kraju, stał się on patronem „wielkiej rozbiórki” – demontażu ZSRR, rozpadu *de facto* unitarnego mocarstwa na szereg republik. Świat Zachodu, a zwłaszcza zachodnie media szalenie entuzjasmowały się postacią Gorbaczowa. Wielu twierdziło, że wyłaniająca się z gruzów Związku Radzieckiego Rosja będzie nowoczesnym krajem, przejmującym z Zachodu liberalizm i demokrację.

Wspomniani entuzjaści musieli w kolejnych latach przeżyć głęboki zawód – pod rządami prezydenta Borysa Jelcyna Rosja starała się odnaleźć własną tożsamość i miejsce na arenie międzynarodowej. Początkowo jasno wytyczony kurs na otwartą współpracę z Zachodem z czasem zamieniał się w bezradne dryfowanie w nieznanym kierunku. Schorowany, niejednokrotnie bezradny i kompromitujący kraj niedyplomatycznym zachowaniem Jelcyn został uznany za głównego winowajcę niepowodzeń. Jemu przypisywano spadek prestiżu i znaczenia kraju w polityce międzynarodowej, obwiniano w oligarchizacji – prywatyzacji najważniejszych przedsiębiorstw w zaufanym kręgu tak zwanej „rodziny Jelcyna”. Także Zachód z rosnącym niepokojem obserwował Rosję zmierzającą w kierunku potwórki „wielkiej smuty”, czasu zamętu i chaosu.

Nieoczekiwane zrzeczenie się władzy prezydenckiej na rzecz Władimira Putina rozpoczęło nowy etap w najnowszej historii Rosji. Pojawiające się niejednokrotnie określenia nowego przywódcy mianem „cara”, „ojca-zbawiciela”, „zawodowego KGBisty” potwierdzały niejednoznaczną percepcję młodego lidera. Z biegiem czasu okazało się, iż Władimir Putin jest jawnym zaprzeczeniem swojego poprzednika. Putin, niewątpliwie korzystając ze swych wcześniejszych oficerskich doświadczeń, wzmocnił władzę prezydencką. Odbyło się to głównie drogą rozbudowy pionu prezydenckiego – tak zwanej „wiertikali władzy”. Jednocześnie trwała budowa politycznego zaplecza Putina. Kwestia była o tyle ważna, że Putin nagle trafił na szczyty władzy, bez promującej go partii czy szerszej politycznej

grupy wsparcia. Już w czasie pierwszej kadencji udało się stworzyć potężne ugrupowanie, nie partię, która promuje Putina, lecz partię, którą firmuje swym autorytetem rosyjski lider.

Czas rządów Władimira Putina to jednocześnie czas rozwoju i rozkwitu wspomnianego potężnego ugrupowania – partii Putina – „Jedinoj Rossii”. To także czas narastających zarzutów pod adresem kraju o zaprzestanie demokratycznych reform, nawrót do autorytarnego stylu rządzenia i zdominowania sceny politycznej przez jedno proprezydenckie ugrupowanie.

W bieżącym, 2008 roku, ukazała się pierwsza poważna, politologiczna analiza fenomenu „Jedinoj Rossii”. Jej autorem jest Witalij Iwanow, wiceprezydent Centrum Koniunktury Politycznej, politolog, autor wielu książek i prac poświęconych bieżącej polityce wewnętrznej Rosji oraz sprawom międzynarodowym. Praca Iwanowa nie zawiera szczegółowej analizy partyjnych programów czy deklaracji. Jest to analiza „kuchni politycznej”, tego jak się w Rosji „robi politykę” i tworzy partię władzy światowego imperium. Książka *Partia Putina. Historia „Jedinoj Rossii”* to szczegółowa analiza funkcjonowania partii – od czasu jej powstania do dnia dzisiejszego. Za punkt wyjścia Witalij Iwanow bierze odległy z perspektywy siedmioletniej historii ugrupowania rok 1991, gdy przed wyborami do Dumy Państwowej założono blok „Ojczyzna” („Ojczyzna”).

Pierwszy rozdział pracy *Źródła i części składowe „Jedinoj Rossii”* to swoista „prehistoria” ugrupowania. Rozpoczyna się od okoliczności powstania ruchu społecznego „Ojczyzna”. Iwanow podkreśla, że „Jedinaja Rossija” nie może być uznawana za kontynuatorkę „Ojczyzny” czy też „Wszystkiej Rosji”, a nawet putinowskiego „Jedinstwa”. Jak pisze, nawet po zjednoczeniu w 2001 roku partii przyszło długo konsolidować się w rzeczywistości jedno ugrupowanie. Z tego powodu nie można było pominąć w analizie działalności poprzedniczek aktualnej partii władzy. Autor przedstawia procesy zachodzące na rosyjskim rynku politycznym. Większą uwagę poświęca przygotowaniom sił politycznych do wyborów do Dumy w grudniu 1993 roku. Odbywały się one w pośpiechu, na tle rozbitego przez Jelcyna rosyjskiego parlamentu. Jak można wnioskować, w okresie „do Putina” szczególną rolę w organizowaniu sił politycznych, będących później podstawą „Jedinoj Rossii” odgrywał wieloletni mer Moskwy – Jurij Łużkow. Na fali rosnącej krytyki po adresem Borysa Jelcyna, moskiewski polityk starał kreować się jako alternatywa dla schorowanego lidera. Partia ta dość szybko zdobywała popularność, przyciągając nawet do siebie grupy zwolenników komunistów – jednym z liderów ugrupowania został związany z partią komunistyczną były premier – Jewgienij Primakow. Odpowiedzią zwierającego szyki Kremla miał być „Medwed” („Niedźwiedź”). Na czele projelcynowskiej koterii stanęli ludzie z kręgu Tatiany Diaczenko (prywatnie córki Borysa Jelcyna) i Walentina Jumaszewa (późniejszego męża Diaczenko). Podkreślić należy, że Iwanow szczegółowo opisuje rozgrywki „za kulisami” sceny politycznej: między innymi rolę Borysa Berezowskiego, walki wokół telewizji ORT, a także kadrowe przetasowania i gry

personalne. W obszernych przypisach autor pracy przytacza biogramy poszczególnych postaci z rosyjskiego życia politycznego.

Rozdział drugi *Powstanie partii (2000-2001)* porusza kwestie związane z koncentracją ugrupowań i okoliczności powstania nowej partii. Zwycięstwo w wyborach parlamentarnych kremlowskiego „Miedwiedia” przyspieszyło odejście od władzy Borysa Jelcyna. Na Kremlu uznano, że Putin nie powinien tracić „efektu świeżości”. W dniu 31 grudnia 1999 roku prezydent przekazał pełnomocnictwa dotychczasowemu premierowi. W przedterminowych wyborach w marcu 2000 roku został on prezydentem Rosji. Wydarzenia te zbiegły się w czasie z rozpoczynającą się reformą systemu politycznego, w tym z reformą systemu partyjnego. Władimir Putin dał wyraźnie do zrozumienia, że jest orędownikiem znaczącego zmniejszenia liczby partii i innych aktorów politycznych. W krótkim czasie powstało „Jedinstwo”, pierwsza „partia Putina”. Autor recenzowanej pracy kreśli szerokie spektrum tworzącej się „drużyny Putina”, szczegółowo opisuje pracę otoczenia, sztabu, na którym miało się opierać „Jedinstwo”, rolę takich ludzi, jak Szabdurasułow czy Szojgu (*notabene*, najdłużej urzędujący minister w kolejnych rządach FR).

„Jedinaja Rossija” założona została 1 grudnia 2001 roku. W zjeździe założycielskim, jednoczącym dotychczas odrębne ugrupowania uczestniczyli: Siergiej Szojgu – minister spraw nadzwyczajnych, lider „Jedinstwa”; Jurij Łużkow reprezentujący „Oteczestwo” oraz prezydent Republiki Tatarstan, wieloletni działacz tatarski, jeszcze z czasów ZSRR; Mintimer Szajmijew, reprezentujący blok „Wsia Rossija”. W omawianej analizie autor szczegółowo omawia procesy wiodące do zjednoczenia, rozgrywki między działaczami, ich nadzieje na zwiększenie politycznych wpływów, realizację ambicji. Ciekawe, że autor przytacza także okoliczności powstania samej nazwy nowego ugrupowania, cytuje wypowiedzi działaczy czy przemówienia prezydenta W. Putina skierowane do uczestników zjazdu założycielskiego partii.

Trzeci rozdział omawianej pracy *Młoda „Jedinaja Rossija” (2002-2003)* przedstawia proces petryfikacji ugrupowania. Iwanow wysuwa stwierdzenie, iż w 2002 roku „Jedinaja Rossija”, czyli „Wspólna (Jedna) Rosja” jedną i wspólną była wyłącznie z nazwy. Jego zdaniem nie chodziło wyłącznie o konflikt pomiędzy „Oteczestwem” i „Jedinstwem” (który autor nie omieszczał przedstawić). Zjednoczenie naturalną kolejną musiałoby skutkować ograniczeniem partyjnej elity. Wielu dotychczasowych wysokich partyjnych działaczy w obliczu powstania skonolidowanego ugrupowania musiało utracić swą pozycję. Tymczasem W. Putin i Kreml wyznaczył partii zadanie: w wyborach parlamentarnych w 2003 roku osiągnąć minimum zwykłą większość mandatów. Pierwsze miesiące funkcjonowania partii przyniosło także wewnętrzne kryzysy. Błędem okazało się mianowanie na jej szefa Aleksandra Bespałowa – jak stwierdza W. Iwanow, Bespałow próbował „partię Putina” przerobić na „partię Bespałowa”. Autor recenzowanej pracy przybliży warunki, w jakich sztabowcom partii przyszło przygotowywać się

do wyborów, okoliczności współpracy z Administracją Prezydenta i rolę organów władzy w przygotowaniu zwycięstwa prokremlowskiego ugrupowania. Przedstawia także rezultaty wyborów w kilku tabelach, ukazujących rozmaite wskaźniki, między innymi wynik „Jedinoj Rossii” w danym obwodzie, wynik kandydata reprezentującego „Jediną Rossiję” czy rozkład mandatów partii według okręgów federalnych. Jako ciekawostkę przytoczmy, że największe poparcie partia Putina uzyskała w Czeczenii, gdzie głosowało na nią niemal 81% wyborców.

Kolejny rozdział książki *Partia koncentruje się* obejmuje okres dwóch lat 2004-2005. W tym czasie ugrupowanie zdobyło w Dumie konstytucyjną większość, lecz nie udało się zrealizować planu sformowania rządu opartego wyłącznie na własnych szeregach. Trwało dalsze centralizowanie władzy. Tak reagował Kreml na biesłańską tragedię, odwołując się do potrzeby społeczeństwa – zapewnienia bezpieczeństwa. Zmusiło także do przejścia na proporcjonalny system wyborczy. Putin wymagał tak wzmocnić ugrupowanie, by w najbliższych wyborach do Dumy Państwowej uzyskało nie mniej niż 240-250 mandatów. Także inne czynniki zmuszały do mobilizacji: tak zwana „pomarańczowa rewolucja” na Ukrainie, protesty przeciwko zniesieniu szeregu ulg i świadczeń socjalnych. Partii potrzebny był swoisty wstrząs, bodziec do mobilizacji. Zadania aktywizacji dokonał Władisław Surkow. W pierwszej połowie 2005 roku rozpoczęła się akcja przygotowania do nowej kampanii federalnej. Witalij Iwanow przybliży sposób przeprowadzenia akcji, analizuje przyczyny i proces wymiany najwyższego partyjnego kierownictwa. Z tego składu pozostał właściwie tylko Borys Gryzłow, który nie tylko przetrwał reorganizację, ale nawet został przewodniczącym „Jedinoj Rossii”. Politolog analizuje politykę kadrową partii, skrywane, lecz istniejące podziały i frakcje. Interesująca jest w tym kontekście wypowiedź Gryzłowa, który odnosząc się do głosów o „lewym” i „prawym” skrzydle w partii, powiedział: *Nam, niedźwiedzim* [nawiązanie do niedźwiedzia, symbolu partii– przyp. R.C.], *skrzydła nie są potrzebne, stabilnie stoimy na swoich nogach. Nie uznajemy wciskanych nam „lewych” i „prawych” skrzydeł.* W pracy szczegółowej analizie poddane są także okoliczności przebiegu i wyniki wyborów do parlamentów podmiotów Federacji Rosyjskiej w latach 2004-2005.

Piąty rozdział książki *W przeddzień triumfu (2006-2007)* przedstawia sposób funkcjonowania partii w warunkach „suwerennej demokracji”. Bardzo obszernie przedstawiona zostaje praca zastępcy kierownika Administracji Prezydenta – W. Surkowa, odpowiedzialnego za opracowanie i wdrożenie koncepcji „suwerennej demokracji”. Większy nacisk został położony na ideologię państwową, która osiągnęła jakościowo nowy poziom. „Jedinorosy”, bo tak potocznie określa się w języku rosyjskim członków ugrupowania, kontynuowali triumfalny marsz. Dość powiedzieć, że w wyborach lokalnych z dużym zapasem wypełniali plan ilości zdobytych mandatów. Witalij Iwanow przybliży fakty związane z pojawieniem się w 2006 roku pewnego zagrożenia dla „Jedinoj Rossii”. Problemem tym była partia „Sprawiedliwaja Rossija”, która zaczęła pretendować do miana „nowej par-

tii Putina”. Pojawiło się przekonanie, że „Sprawiedliwaja Rossija” będzie brakującym elementem w drodze do wykształcenia bipartyjnego systemu politycznego Rosji. Zagrożenie dla „Jedinorosow” mogło być tym większe, że liderem konkurencyjnego ugrupowania był przewodniczący wyższej izby rosyjskiego parlamentu Rady Federacji – Siergiej Mironow. W marcu 2007 roku Mironow wystąpił z propozycją wydłużenia kadencji rosyjskiego prezydenta do 5-7 lat. Wydawało się, że ugrupowanie Mironowa będzie starało się „wkupić w łaski” głowy państwa. „Jedinaja Rossija” wystąpiła przeciwko wydłużeniu kadencji prezydenta. Powołano się przy tym na zdanie samego zainteresowanego – Władimira Putina, który negatywnie ocenił taki pomysł. Iwanow analizuje postępowanie partii władzy i rozwiązanie przedstawionej sytuacji. Autor recenzowanej publikacji opisuje także procesy zachodzące w regionach oddalonych od stolicy kraju, na przykład, jak w Permskim Kraju prowadzono kampanię i czemu lista „Jedinorosow” nie uzyskała planowanego poziomu 42%.

Ostatni rozdział pracy odnosi się do 2007 roku i nosi tytuł *Triumpf*. Wybory parlamentarne w 2007 roku odbywały się przy świadomości tego, że Władimir Putin definitywnie ustępuje z funkcji głowy państwa w przewidzianym w konstytucji terminie – w maju 2008 roku. Kampanię wyborczą partia prowadziła pod hasłem kontynuacji osiągnięć ośmiu lat panowania Putina. Tylko zwycięstwo „Jedinorosow” miało gwarantować kontynuowanie dotychczasowej linii. Iwanow przedstawia wydarzenia związane z działalnością partii, przygotowanie do nowej konfiguracji politycznej, warunki, w których nastąpiło przejście sterów w ugrupowaniu przez W. Putina. Bliżej opisane zostały też mechanizmy tworzenia list partyjnych i związane z tym tarcia, a także wpływy biznesu na politykę. W końcowej części pracy autor porusza kwestię wyznaczenia na następcę Putina Dmitrija Miedwediewa.

Siedem lat istnienia partii politycznej to niedużo. Okres ten jest jednak wypełniony ważnymi wydarzeniami, to czas szczególnie dla odbudowującej swoją pozycję w świecie Rosji. Z pewnością wymaga dogłębnej analizy i opisanie. Witalij Iwanow wypełnia istniejącą w omawianym zakresie lukę. Wykorzystał przy tym unikalne źródła, przytacza fakty w zasadzie nieznanie większości osób, w tym zawodowym politologom i ekspertom.

Publikację charakteryzuje bardzo staranne wydanie na papierze wysokiej jakości, w twardej oprawie. W objętości 342 stron znalazło się wiele tabel, a także nieduży aneks wraz z pełnym zestawieniem składów osobowych kierownictw terytorialnych oddziałów partii. Jest to prekursorska monografia, jeśli chodzi o nową rosyjską partię władzy. Także na polskim rynku książka wypełniłaby istniejącą lukę w omawianym zakresie. Pracę Witalija Iwanowa warto przybliżyć szerokiemu gronu czytelników, przede wszystkim politologom, badaczom współczesnej problematyki politycznej Rosji. Tym bardziej że autor zachowuje neutralność wobec opisywanych wydarzeń i procesów – nie entuzjazmuje się monopolizacją rosyjskiej sceny politycznej przez „Jedinorosów”, ale także nie stosuje pod adresem partii władzy totalnej krytyki.